

Јелена Ђ. Видић
Универзитет у Новом Саду
Правни факултет у Новом Саду
J.VidicTrninic@pf.uns.ac.rs
ORCID ID: 0000-0001-7471-2981

Милица С. Ковачевић
Универзитет у Новом Саду
Правни факултет у Новом Саду
M.Kovacevic@pf.uns.ac.rs
ORCID ID: 0000-0001-7310-743X

О ПОЈЕДИНИМ ПИТАЊИМА ЗАВЕШТАЈНОГ НАСЛЕЂИВАЊА У СРПСКОМ ПРАВУ – *DE LEGE FERENDA** (I ДЕО)

Сажетак: Пуноважност завештања условљена је постојањем завештајне способност у моменту његовог сачињавања, задовољењем одређених квалитета у погледу завештаоачеве воље, као и захтевом да воља завештаоца мора бити изражена у облику и под условима предвиђеним законом. Рад се ирвенсковано фокусира на поједине материјалноправне претпоставке пуноважности завештања, као и на формалноправне претпоставке његове пуноважности, конкретно, на завештајну способност и облике завештања, њихове прописане захтеве форме у погледу постојећих облика завештања, односно услове под којима они могу бити сачињени. Анализом важећих законских решења која су посвећена споменутиим питањима, са становишта владајућих доктринарних ставова, као и солуција прихваћених у другим државама, уочавају се извесни недостаци у њиховој законској регулативи и примени ових решења у пракси. Аутори у раду предлажу потребне измене и дојуне у циљу квалитетније, као и свеобухватније начина нормирања анализираних институција из домена завештајног наслеђивања.

Кључне речи: завештање, завештајна способност, облици завештања, ништовост завештања, рурљивост завештања.

* Рад је настао као резултат истраживања у оквиру пројекта „Правна традиција и нови правни изазови“, чији је носилац Правни факултет Универзитета у Новом Саду.

1. УВОДНЕ НАПОМЕНЕ

Закон о наслеђивању Србије предвиђа могућност наслеђивања на основу правно-релевантних чињеница дефинисаних законом и на основу формално и садржински пуноважног завештања.

Завештајно наслеђивање, као једина у домаћем праву допуштена могућност вољног наслеђивања, готово непрекидно изазива пажњу и дискусију у правничким научним круговима. У том контексту, посебан значај имају услови за настанак пуноважног завештања. Они се односе на постојање завештајне способности у моменту његовог сачињавања, задовољење одређених квалитета у погледу завештаоачеве воље, која мора бити озбиљна, стварна и слободна, као и испуњеност захтева да завештање мора бити сачињено у облику и под условима одређеним законом.¹ Предмет рада представљају поједине од материјалноправних претпоставки пуноважности завештања – завештајна способност, као и формалноправне претпоставке његове пуноважности – облици завештања, те прописани захтеви форме у погледу постојећих облика завештања, односно услови под којима они могу бити сачињени, посматрани са аспекта уочавања одређених недостатака и недоследности у њиховој законској регулативи и потребе за унапређењем исте.

Наиме, правни поредак сваке државе у погледу правне релевантности изјављених воља физичких лица, поставља извесне објективне и субјективне услове.² За пуноважност завештања, неопходна је правно релевантна воља коју, сходно законском решењу, имају лица одређеног узраста која су способна за расуђивање. Полазећи од тога да се завештајна способност разликује од пословне способности, решење српског законодавца којим је предвиђена нижа старосна граница за њено стицање, у односу на ону у којој се стиче пословна способност је прихватљиво. Међутим, потребно је размотрити оправданост доступности свих облика завештања малолетним завештајно способним лицима, као и постојање потребе за ближим одређењем способности за расуђивање у самом законском тексту. Као питање постављамо и да ли има основа да један исти узрок завештајне неспособности буде правно санкционисан на различит начин, искључиво у зависности од постојања судске одлуке о потпуном лишењу пословне способности лица код кога је постојало одсуство способности за расуђивање?

У српском праву постоји мноштво облика завештања који стоје на располагању завештаоцу како би могао да реализује своју слободу завештања. Како је завештање строго формалан правни посао, то значи да приликом

¹ Закон о наслеђивању Србије (ЗНС), *Службени гласник РС*, бр. 46/95, 101/2003 – одлука УСРС и 6/2015, чл. 79, чл. 81 и чл. 83.

² Оливер Антић, *Наследно право*, Београд 2010, 232.

сачињавања било ког од ових облика морају бити испоштовани сви услови који су за његову пуноважност прописани законом. Они се тичу како облика у којима се поједине радње предузимају (облика у ужем смислу), тако и поступка њиховог сачињавања, односно временског редоследа у којима радње чији је облик прописан треба предузети, а напослетку, када је то предвиђено и завештајних сведока.³ Анализом важеће регулативе посвећене наведеним питањима, сагледаћемо да ли је у појединим сегментима нормирања облика завештања потребно извршити одређене корекције и у том смислу изнети конкретне предлоге. Коначно, настојаћемо да одговоримо и на питање да ли је изразити плурализам облика завештања дорастао изазовима које су претходне године донеле човечанству, те да ли је у том контексту посматрано, у српском праву потребна реформа наследноправних норми о облицима завештања.

С обзиром да свако истраживање усмерено на измену или допуну прописа, с разлогом захтева подробнију пажњу и образложење садржинских недостатака, а имајући у виду постављену тему, аутори ће своја запажања изложити у два рада. Други део рада биће посвећен питањима садржине завештања, док се у првом делу аутори ограничавају на услове који воде пуноважности самог завештања.

2. ЗАВЕШТАЈНА СПОСОБНОСТ – *DE LEGE LATA И DE LEGE FERENDA*

Завештајна способност представља законом признату могућност лицу да изјавом сопствене воље сачини, измени или опозове своје завештање.⁴ Закон о наслеђивању не одређује њен појам, при чему се лица која је имају одређују утврђивањем услова који морају бити кумулативно испуњени – субјективног, који се односи на способност за расуђивање и објективног, који подразумева минималну старосну доб завештаоца. У српском праву завештајна способност стиче се са навршених петнаест година живота, дакле у узрасту пре него што се стиче општа пословна способност.⁵ Пуноважност

³ Оливер Антић, Зоран Балиновац, *Коментар Закона о наслеђивању*, Београд 1996, 320 и 460.

⁴ О. Антић, З. Балиновац, *op. cit.*, 308; Дејан Ђурђевић, *Институције наследној права*, Београд 2015, 122; Драгица Живојиновић, „Завештајна (не)способност de lege lata и de lege ferenda“, у: *Двадесет година Закона о наслеђивању Републике Србије*, Правни факултет Универзитета у Нишу 2016, 152.

⁵ ЗНС, чл. 79. Компаративно посматрано, доња старосна граница за коју савремени европски правни пореци везују претпоставку о постојању потребног степена зрелости за чињење завештајних располагања одређује се у распону од навршених четрнаест до осамнаест година живота. Решење које је прихваћено у српском праву, заступљено је и у правима

завештања условљена је вишом старосном границом једино у случају када завешталац жели да у њега унесе такве одредбе чија је правна ваљаност условљена постојањем посебних способности које се захтевају за пуноважност тих изјава воља или услова утврђених у одговарајућем посебном пропису (као што је, примера ради, признање ванбрачног очинства, које се може учинити путем завештања са навршених шеснаест година живота).

Решење српског законодавца којим је предвиђена нижа старосна граница за њено стицање, у односу на ону у којој се стиче општа пословна способност, сматрамо оправданим. Наиме, иако блиска пословној способности, због чега се у делу доктрине сматра делом или подврстом ове способности или специјалном пословном способношћу,⁶ завештајна способност представља посебну способност, која се не подудара са пословном способношћу. Пре свега, домаћа завештајна способност је ужи у односу на пословну способност, јер је усмерен на заснивање само једне врсте правног посла – завештања.⁷ Осим тога, код овог правног посла *mortis causa*, заштитна функција је мање изражена, с обзиром да он производи правно дејство након смрти завештаоца и притом је једнострано опозив, што није истовремено и случај са правним пословима *inter vivos*, који производе учинке још за живота њихових учесника и чија се реализација не може једнострано избећи, због чега се за њихову пуноважност захтева старија доб, коју прати и виши степен пажње, знања и искуства.⁸ Најзад, за разлику од пословне способности, одсуство завештајне способности се не може надоместити путем законског заступања, нити пуномоћства, имајући у виду да је завештање строго личан правни посао. Међутим, иако из напред изнетих разлога, као и због чињенице да би одређивање више старосне границе за стицање завештајне способности неоправдано ограничило слободу завештања сматрамо да је она у српском праву

свих осталих земаља региона, осим у хрватском, у којем се завештајна способност стиче са навршених шеснаест година живота. У одређеном броју правних поредака завештајна способност се такође стиче пре навршених осамнаест година живота, тј. пунолетства, али уз одређене начине ограничавања, било у погледу избора облика завештања (немачко, мађарско, аустријско, шпанско, чешко и словачко право), било у погледу обима имовине којом се може располагати (француско право). Најзад, постоје и законодавства, као што су, примера ради, енглеско, руско и бугарско, у којима се завештајна способност стиче када и пословна способност, односно са навршених осамнаест година живота. Опширније о концептима стицања завештајне способности у упоредном праву, вид. Јелена Видић Трнинић, „Активна завештајна способност у савременим правима Европе“, у: *Хармонизација српској и мађарској љрава са љравом Евројске уније*, Центар за издавачку делатност Правног факултета у Новом Саду 2020, 318-325.

⁶ Лазар Марковић, *Наследно љраво, љрећа књића Грађанској љрава*, Београд 1930, 188; Славко Марковић, *Наследно љраво у Јуџославији*, Београд 1978, 196-197.

⁷ Д. Живојиновић, *op. cit.*, 157.

⁸ О. Антић, З. Балиновац, *op. cit.*, 310; Наташа Стојановић, *Наследно љправо*, Ниш 2022, 211-212.

одређена на прихватљив начин, истовремено смо става да је у циљу успостављања извесног компромиса између слободе завештања и правне сигурности, потребно ограничити завештајну способност малолетним лицима због њихове недовољне зрелости. Наведено ограничење огледало би се у могућности коришћења искључиво јавних облика завештања до пунолетства, односно стицања пословне способности. Оваквом законском солуцијом која се компаративно посматрано може уочити и у већем броју осталих савремених поредака Европе,⁹ примарно би се пружила правно сврсисходна заштита малолетним завештаоцима од непромишљених поступака и недозвољеног утицаја на њихову вољу¹⁰ и истовремено фаворизовала аутентичност изјављене воље.¹¹ Споредни позитивни учинци степеновања завештајне способности према критеријуму доступности облика завештања, огледали би се у отклањању општих недостатака својеручног и писменог завештања пред сведоцима.

Када је реч о способности за расуђивање, као субјективном услову завештајне способности, српско законодавство, као ни већина осталих савремених европских законодавстава, не садрже његово одређење. Само мањи број правних уређења, као што су немачко, аустријско, хрватско, босанско-херцеговачко и у извесном смислу италијанско, дефинишу или ближе одређују субјективни услов завештајне способности и то по правилу негативном формулацијом. Тако је у немачком праву прописано да завештајну способност нема особа која због душевне поремећености, менталне заосталости или поремећаја свести није у стању да схвати значај изјаве последње воље и да поступа у складу са тим схватањем.¹² Према наследноправним прописима Хрватске и Федерације БиХ, завештајну способност нема лице које у тренутку сачињавања завештања није било у стању да схвати значење изјаве своје воље и

⁹ Како је споменуто, овакво законско решење познају: немачко право, у којем се ограничена завештајна способност стиче са навршених шеснаест година живота, када је могуће сачињавање јавнобележничког завештања; мађарско право, у којем малолетници са навршених четрнаест година живота, као и пунолетна лица која су делимично лишена пословне способности, у погледу њихове способности давања имовинскоправних изјава, могу такође пуноважно располагати искључиво у облику јавнобележничког завештања; аустријско право, у којем је са навршених четрнаест година живота малолетницима омогућено да сачине усмено судско и јавнобележничко завештање; шпанско право, у којем се ограничена завештајна способност такође стиче са навршених четрнаест година живота, када малолетници могу изјавити последњу вољу у облику јавног завештања; као и чешко и словачко право, у којима малолетна лица са навршених петнаест година живота могу сачинити јавно завештање. Вид. Јелена Видић Трнинић, „Олографски и алографски тестамент у српском и упоредном праву“, *Зборник радова Правног факултета у Новом Саду*, 4/2016, 1247 и 1249-1250.

¹⁰ Дејан Ђурђевић, „Слобода тестирања и формализам олографског тестаментa“, *Правни живот*, 11/2009, 855.

¹¹ Тамара Ђурђић–Милошевић, „Ограничење слободе завештајних располагања“, *докторска дисертација*, Правни факултет Универзитета у Крагујевцу 2018, 83-84.

¹² Грађански законик Немачке из 1896. године (ГЗН), пар. 2229, ст. 4.

њене последице или није било способно да управља својом вољом толико да поступа у складу са тим знањем.¹³ У италијанском праву предвиђено је да завештајну способност нема лице коме је она услед менталних обољења одузета судском одлуком, као и лице коме судском одлуком није забрањено да завештајно располаже својом имовином, али које је у тренутку сачињавања завештања било неспособно за расуђивање из било ког разлога.¹⁴ У аустријском законодавству, завештајно способним сматра се лице које може да разуме значење и последице завештајног располагања и да се понаша у складу са тим. Завештање ће се сматрати ништавим када је завешталац изјавио последњу вољу у стању које искључује постојање завештајне способности, као што су, примера ради, ментална болест или стање интоксикације.¹⁵ Полазећи од тога да постојање завештајне способности, а тиме и способности за расуђивање, треба одвојено вредновати од пословне способности и одмеравати је према потреби за сачињавање завештања, става смо да је субјективни услов завештајне способности, а у циљу адекватнијег обезбеђења поштовања слободe завештања и у српском праву пожељно ближе одредити у самом законском тексту. У потпуности подржавамо схватање изнето у теорији према којем способност за расуђивање *de lege ferenda* треба дефинисати као способност неког лица да схвати смисао, суштину и правни значај завештања, његове стварне и правне последице и способност да поступа у складу са тим сазнањем.¹⁶ Овакву солуцију сматрамо важном из још једног разлога. Наиме, за разлику од лица које је потпуно лишено пословне способности, у погледу којег важи необорива претпоставка да нема способност за расуђивање, а тиме ни завештајну способност,¹⁷ лице које је делимично лишено пословне способности је завештајно способно уколико је судском одлуком о делимичном лишењу пословне способности одређена и могућност сачињавања завештања од стране оваквог лица.¹⁸ Наведено произилази из одговарајуће одредбе

¹³ *Zakon o nasljeđivanju Hrvatske (ZNH), Narodne novine*, br. 48/03, 163/03, 35/05, 127/13, 33/15 i 14/19, чл. 26, ст. 2; *Zakon o nasljeđivanju u Federaciji BiH (ZNFBiH), Službene novine Federacije Bosne i Hercegovine*, br. 80/14, чл. 62, ст. 2.

¹⁴ Грађански законик Италије из 1942. године (ГЗИ), чл. 591, ст. 2, тач. 2–3.

¹⁵ Грађански законик Аустрије из 1811. године (ГЗА), пар. 566–567.

¹⁶ Д. Живојиновић, *op. cit.*, 160.

¹⁷ Породични закон Србије (ПЗС), *Службени гласник РС*, бр. 18/2005, 72/2011 – др. закон и 6/2015, *arg. из чл. 146, ст. 1.*

¹⁸ О утицају делимичног лишења пословне способности на могућност сачињавања завештања у савременој доктрини изнета су различита схватања. Према једном схватању, оно на исти начин, као и када је реч о потпуном лишењу, доводи до завештајне неспособности, с обзиром на то да је „посреди недостатак који се односи на субјективни елемент способност за расуђивање“. (О. Антић, *op. cit.*, 234). Према другом мишљењу, делимично лишење пословне способности само по себи је ирелевантно за активну завештајну способност (Д. Ђурђевић (2015), 122). Постоји и схватање према којем би имајући у виду чињеницу да је завештање специфичан правни посао, у Закону о наслеђивању требало изричито навести да ли

Закона о ванпарничном поступку, којом је прописано да је одлуком којом се лице делимично лишава пословне способности, суд дужан да на основу резултата медицинског вештачења одреди врсту правних послова које оно може самостално предузимати, поред послова на које је законом овлашћено, а посебно да одреди да ли је то лице способно да врши изборно право.^{19 20} Да ли ће суд одредити могућност сачињавања завештања, зависиће управо од степена способности за расуђивање лица делимично лишеног пословне способности, због чега би приликом одлучивања о овом питању, прецизније законско одређење споменутог субјективног услова завештајне способности, несумњиво било од користи.

Напослетку, у оквиру анализе постојеће законске регулативе завештајне способности у српском праву, као посебно важно поставља се питање утицаја завештајне неспособности на пуноважност сачињеног завештања. Да би завештање пуноважно настало, како је то напоменуто, у моменту његовог сачињавања (као и измене или опозива) морају бити испуњени и објективни и субјективни услов завештајне способности. Међутим, становиште српског законодавца је такво да су правне последице непостојања завештајне способности различите, у зависности од тога да ли се ради о недостатку њеног објективног или субјективног услова. Тако, према Закону о наслеђивању, завештање сачињено од стране лица које није навршило петнаест година живота, за последицу има његову ништавост.²¹ Завештање сачињено од стране лица које је неспособно за расуђивање за последицу такође има његову ништавост, уколико је такво лице судском одлуком потпуно лишено пословне способности. Уколико, међутим, оно због неспособности за расуђивање није потпуно лишено пословне способности, завештање ће бити рушљиво.²²

лице које је делимично лишено пословне способности има могућност да сачини завештање и под којим условима (Gordana Kovaček Stanić, Sandra Samardžić, "Legal Protection and Empowerment of vulnerable adults in Serbia", *Зборник радова Правног факултета у Новом Саду*, 3/2022, 663.

¹⁹ Закон о ванпарничном поступку Србије (ЗВПС), *Службени гласник РС*, бр. 25/82 и 48/88 и *Службени гласник РС*, бр. 46/1995 – др. закон, 18/2005 – др. закон, 85/2012, 45/2013 – др. закон, 55/2014, 6/2015, 106/2015 – др. закон и 14/2022, чл. 40, ст. 3.

²⁰ Треба напоменути да је Нацртом Закона о изменама и допунама ПЗС предложено да се у српском праву задржи само институт ограничења пословне способности. За разлику од важећег решења ПЗС којим је предвиђено да ће се одлуком о делимичном лишењу пословне способности одредити правни послови које лице делимично лишено пословне способности може, односно, не може самостално предузимати, споменути Нацртом је предложено да суд у одлуци о ограничењу пословне способности одреди правне послове које лице коме је ограничена пословна способност не може самостално предузимати. О наведеним, али и осталим новинама предвиђеним у Нацрту, вид. опширније: G. Kovaček Stanić, S. Samardžić, *op. cit.*, 667-669.

²¹ ЗНС, чл. 156.

²² ЗНС, чл. 156 и чл. 166.

Дакле, када је у погледу лица код кога је недостајао субјективни услов завештајне способности постојала судска одлука о потпуном лишењу пословне неспособности, важи необорива претпоставка да је такво лице завештајно неспособно, док у супротном, постоји претпоставка о његовој завештајној способности. У делу доктрине изнето је схватање да разлози за овакву поделу налазе своје оправдање у потреби да се олакша доказни поступак и јасно разграничи ништавост од рушљивости, при чему се она заснива на претходној процени утицаја који свака група постојања завештајне неспособности има на пуноважност завештања.²³ Сматрамо да овакво схватање нема основа, те да доказивање непостојања субјективног услова завештајне способности, не може представљати разлог који би правдао споменуту дистинкцију.²⁴ Оваквим начином нормирања, за примену санкције ништавости пресудно је постојање формалне судске одлуке, а не суштинско постојање неспособности за расуђивање.²⁵ Последице споменутог законског решења су такве да законодавац оставља простор за накнадно оснажење завештања сачињеног од стране лица које нема способност за расуђивање,²⁶ а тиме ни правно релевантно вољу. Како је у потпуности исто решење предвиђено и Преднацртом Грађанског законика,²⁷ узимајући у обзир напред изнето, сматрамо да је у будућности неопходно преиспитати начин санкционисања завештајне неспособности. Полазећи од значаја који завештајна способност има за настанак пуноважног завештања, уважавајући притом и упоредноправна решења,²⁸ не само недостатак објективног, већ и субјективног услова завештајне способности, *de lege ferenda*, увек би требао да буде санкционисан ништавошћу завештања, с обзиром на то да они имају исти значај за формирање правно релевантне воље завештаоца.²⁹

²³ О. Б. Антић, З. М. Балиновац, *op. cit.*, 435.

²⁴ Д. Живојиновић, *op. cit.*, 161; Т. Ђурђић–Милошевић, *op. cit.*, 96; Ј. Видић Трнинић (2020), 331.

²⁵ Д. Живојиновић, *op. cit.*, 161.

²⁶ Поништај оваквог завештања може захтевати само лице које има правни интерес, у субјективном року од једне године од сазнања за постојање узрока рушљивости, при чему овај рок не може да почне да тече пре проглашења завештања. Објективни рок тече од проглашења завештања и износи десет година, према савесном лицу, односно, двадесет година према несавесном лицу. Вид. ЗНС, чл. 165 и чл. 169.

²⁷ Преднацрт Грађанског законика Србије (ПГЗС), чл. 2660 и чл. 2669, ст. 1.

²⁸ Компаративно гледано, непостојање завештајне способности има за последицу ништавост завештања у: немачком праву (ГЗН, пар. 2229), аустријском праву (ГЗА, пар. 566-567 и пар. 569), хрватском праву (ЗНН, чл. 26, ст. 2), енглеском праву (Wills Act из 1837. године, s. 7 и s. 11), те швајцарском праву (Грађански законик Швајцарске из 1907. године – ГЗШ, чл. 521).

²⁹ Ј. Видић Трнинић, *op. cit.*, 331.

3. ОБЛИЦИ ЗАВЕШТАЊА

Законом о наслеђивању нормирано је више облика завештања путем којих је могуће изјавити последњу вољу,³⁰ чиме се тежи да се потенцијалним завештаоцима пружи могућност да сачине завештање у било којој прилици и било ком тренутку, али и слобода да изаберу онај облик који највише одговара потребама и условима у којима се они налазе. У редовним околностима, изјаву последње воље могуће је дати у облику судског, јавнобележничког, конзуларног и међународног завештања, као јавним завештањима, те својеручног и писменог завештања пред сведоцима, као приватним завештањима. У ванредним околностима, изјаву последње воље могуће је учинити путем војног и бродског завештања, као јавним облицима завештања. За случај изузетних околности, предвиђена је и могућност сачињавања усменог завештања, као приватног облика завештања.³¹

3.1. Приватни облици завештања – *de lege lata* и *de lege ferenda*

Приватна завештања, која се према Закону о наслеђивању сачињавају без учешћа носиоца јавних овлашћења, а материјализују путем писаних речи – својеручно и писмено завештање пред сведоцима, представљају такве облике завештања чији услов пуноважности представља знање завештаоца да чита и пише. Својеручно завештање сачињава се на начин који подразумева да завешталац својом руком испише цео текст завештања, на чијем крају се својеручно потписује. Писмено завештање пред сведоцима не мора се сачинити од стране самог завештаоца, већ и било ког другог лица (адвоката, сродника завештаоца) у рукопису или применом техничких средстава писања, након чега завешталац у присуству два завештајна сведока мора изјавити да је сачињено писмено прочитао, да је то његова последња воља и потписати се у присуству сведока, који су такође дужни да се истовремено својеручно потпишу на завештању. Пуноважност ниједног од ова два облика завештања није условљена назначаванем датума, нити места њиховог сачињавања.³²

Због њихових предности, а пре свега приступачне форме, оба завештања у домаћој судској пракси се често користе.³³ С друге стране, код својеручног завештања треба имати у виду постојање ризика од противправног утицаја на

³⁰ ЗНС, чл. 84-111 а.

³¹ О наведеним облицима завештања, вид.опширније: Д. Ђурђевић, *op.cit.*, 129-148.

³² ЗНС, чл. 84-85.

³³ Према резултатима истраживања судске праксе спроведене на подручју Општинског суда у Крагујевцу (за период од 1997. до 2001. године), својеручно завештање је сачињено у 14,68% случајева, а писмено завештање пред сведоцима у чак 47,22% свих сачињених завештања. Вид. Драгица Живојиновић, „Завештање у судској пракси“, *Правни живоић*, 10/2004, 304.

вољу завештаоца. Оно оставља простор за сумњу у погледу његове аутентичности и постојања завештајне способности у моменту сачињавања, због одсуства додатних механизма правне заштите.³⁴ У доктрини се указује и на чињеницу да недостатак консултативне улоге правних стручњака, због његових формалних недостатака, често доводи до неважности овог завештања.³⁵ Из наведених разлога, чини се да су обавезни елементи форме својеручног завештања који треба да допринесу остварењу њене заштитне функције и документовању постојања озбиљне намере завештаоца да располаже својом имовином за случај смрти, у српском праву минимални. Писмено завештање пред сведоцима подразумева комплексну процедуру сачињавања, такође не пружа довољно гаранција за веродостојност изјаве последње воље и као такво често представља предмет спорова.³⁶ Стога смо схватања да би одређене измене и допуне у њиховој законској регулативи умањиле изнете недостатке ових облика завештања и допринеле правној сигурности.

Најпре, како је наведено, из разлога заштите недовољно зрелих малолетних лица од непромишљених одлука и утицаја са стране, сачињавање како својеручног, тако и писменог завештања пред сведоцима, малолетним лицима би требало условити стицањем пословне способности.

Када је реч о потврђивању писменог завештања пред сведоцима, новина у нашем законодавству, први пут установљена Законом о наслеђивању из 1995. године која значајно доприноси смањењу могућности његовог фалсификовања, огледа се у обавези завештаоца да пред сведоцима, пре самог признања завештања изјави да је сачињено писмено прочитао. У циљу минимализовања могућности злоупотреба приликом његовог сачињавања, чини се да би по угледу на решење прихваћено у аустријском законодавству,³⁷ било корисно експлицитно прописати обавезу завештаоца да своју изјаву признања и својеручно напише.

Иако се у домаћој судској пракси признају различити начини својеручног потписа,³⁸ због његове основне функције која се код својеручног завештања

³⁴ Sergio Cámara Lapuente, „Testamentary Formalities in Spain“, *Comparative succession law, Testamentary formalities*, eds. Keneth G C Reid, Marius J De Waal and Reinhard Zimmermann, Vol. 1, New York: Oxford University Press 2011, 84.

³⁵ Alexandra Braun, „Testamentary Formalities in Italy“, *Comparative succession law, Testamentary formalities*, eds. Keneth G C Reid, Marius J De Waal and Reinhard Zimmermann, Vol. 1, New York: Oxford University Press 2011, 127.

³⁶ У аустријском праву је познат случај где су радници суда фалсификовали већи број писмених завештања пред сведоцима. Вид. Christiane Wendehorst, „Testamentary Formalities in Austria“, *Comparative succession law, Testamentary formalities*, eds. Keneth G C Reid, Marius J De Waal and Reinhard Zimmermann, Vol. 1, New York: Oxford University Press 2011, 244-245.

³⁷ ГЗА, пар. 579.

³⁸ Сматра се да је захтев за својеручношћу потписа задовољен и онда када се завешталац потписао само именом или само презименом, надимком, псеудонимом или чак речима из којих се може видети сроднички или неки други однос са лицима у чију је корист располагао завештање.

огледа у документовању озбиљно оформљене и изражене воље завештаоца,³⁹ сматрамо да би са становишта правне сигурности прописивање обавезе уношења личних података завештаоца испод његовог својеручног потписа представљало пожељно законско решење. Такође, имајући у виду да код писменог завештања пред сведоцима потпис завештаоца представља једини доказ у погледу аутентичности његове изјаве последње воље, законском нормом би се могло препоручити да завешталац поред потписа својеручно испише и своје основне идентификационе податке.⁴⁰

Пуноважност својеручног завештања требало би условити и датумом његовог сачињавања. Примарни разлози који говоре у прилог оваквог решења огледају се у чињеници да би тиме, с једне стране било могуће утврдити које ће завештање производити правно дејство у ситуацији када је завешталац сачинио више завештања, док би се с друге стране олакшало и утврђивање постојања завештајне способности у моменту сачињавања завештања, имајући у виду да се ради о облику изјаве последње воље приликом чијег састављања није потребно чак ни учешће завештајних сведока.⁴¹ Преднацрт Грађанског законика је препознао оправданост наведених разлога, имајући у виду да је у њему учињен предлог према којем је за пуноважност својеручног завештања нужно назначивање датума када је оно састављено.⁴²

Усмено завештање као трећи дозвољени приватни облик завештања у домаћем праву, може се сачинити пред три истовремено присутна завештајна сведока у изузетним приликама које онемогућавају изјаву последње воље у писменој форми.⁴³ Овакав правни режим усменог завештања има одређене недостатке, јер носи са собом мањак правне сигурности и умањује гаранције за реализацију слободе завештања. Наиме, пуноважност усменог завештања условљена је широким стандардом који подразумева постојање изузетних прилика, које нису ни *exempli causa* набројане, што по нашем мишљењу, представља основну слабост у његовој правној регулативи. Наиме, појам изузетности искључује екстензивно тумачење,⁴⁴ услед чега се у домаћој судској пракси поништава велики број усмених завештања.⁴⁵ Става смо да је из

штањем. Вид. Milan Kreč, Đuro Pavić, *Komentar Zakona o nasljeđivanju sa sudskom praksom*, Zagreb 1964, 203; О. Антић, З. Балиновац, *op. cit.*, 322-323; Д. Ђурђевић (2009), 856; Димитрије Ћеранић, „Својеручни тестамент“, *Анали Правног факултета Универзитета у Зеници*, 5/2010, 44.

³⁹ Д. Ђурђевић, *op. cit.*, 853.

⁴⁰ Ј. Видић Трнинић (2016), 1258-1259.

⁴¹ Ј. Видић Трнинић, *op. cit.*, 1258.

⁴² ПГЗС, чл. 2587, ст. 2.

⁴³ ЗНС, чл. 110, ст. 1.

⁴⁴ М. Крећ, Ђ. Павић, *op. cit.*, 224.

⁴⁵ Вид. судске одлуке наведене код: Новак Крстић, „Изузетне прилике као услов пуноважности усменог завештања“, у: *Двадесет година Закона о наслеђивању Републике Србије*, Правни факултет Универзитета у Нишу 2016, 207-208.

разлога правне сигурности, а по угледу на нека од решења прихваћена у упоредном праву,⁴⁶ карактеристике околности у којима је могућа реализација слободе завештања путем усменог завештања, од стране законодавца потребно ближе дефинисати и у што већој мери објективизирати на начин према којем би његово сачињавање било условљено приликама које представљају изненадну, конкретну и непосредну опасност за живот завештаоца, услед којих он није у могућности да завештава у било којој другој форми.⁴⁷ У односу на раније постојећа законска решења, која су пуноважност овог облика завештања условљавала присуством два завештајна сведока,⁴⁸ важеће законодавство у циљу обезбеђења аутентичности завештаоачеве усмено изјављене воље⁴⁹ и околности у којима је она изјављена, пуноважност усменог завештања условљава истовременим присуством три завештајна сведока.⁵⁰ Мишљења смо да је раније важећа законска солуција у већој мери гарантовала могућност реализације слободе завештања у изузетним околностима, с обзиром да је у оваквим приликама мања вероватноћа да ће услов у погледу захтеваног већег броја сведока увек моћи бити испуњен. Постојећим реше-

⁴⁶ Компаративно посматрано, могу се уочити законске солуције, које носе већи степен правне извесности у погледу ваљаности сачињеног усменог завештања, него што је то случај у праву Србије, а из разлога ближег дефинисања карактеристика изузетних прилика или чак таксативног набрајања ситуација у којима је могуће његово сачињавање. Тако је, примера ради, сачињавање усменог завештања могуће: у случају непосредне опасности од губитка живота или завештајне способности (ГЗА, пар. 584); у изузетним околностима које се односе на непосредну смртну опасност или стање епидемије (Грађански законик Шпаније из 1889. године – ГЗШП, чл. 700-701); због постојања изузетних околности које су таксативно набројане и односе се на непосредну смртну опасност, прекид саобраћајне комуникације, епидемију или рат, које онемогућују сачињавање завештања у било којој редовној форми (ГЗШ, чл. 506); у изузетним околностима које су такве да су опасне по живот, услед којих сачињавање завештања у писаној форми није могуће (Грађански законик Мађарске из 2013. године – ГЗМ, 7:20§); у изузетним околностима и то у ситуацијама које представљају изненадну, одређену и непосредну опасност за живот, као и онда када се завешталац налази на месту где је нормалан, уобичајени друштвени контакт онемогућен услед неког изненадног, односно непредвиђеног догађаја, због чега није разумно очекивати да се завештање може сачинити у неком другом облику (Грађански законик Чешке из 2012 године – ГЗЧ, чл. 1542); у случају неминовне смртне опасности, као и онда када због постојања изузетних околности сачињавање завештања у неком од редовних облика није могуће или је повезано са претераним тешкоћама (Грађански законик Пољске из 1964. године – ГЗП, чл. 952).

⁴⁷ Јелена Видић Трнинић: „Усмено завештање у праву Србије и осталим савременим правима Европе“, *Зборник радова Правној факултету у Нишу*, 76/2017, 425-426.

⁴⁸ Закон о наслеђивању ФНРЈ из 1955. године (ЗНФНРЈ), *Службени листи ФНРЈ*, бр. 20/55 и *Службени листи СФРЈ*, бр. 42/65 и 47/65, чл. 78; Закон о наслеђивању СР Србије из 1974. године (ЗНСРС), *Службени гласник СР Србије*, бр. 52/74 и 1/80, чл. 73.

⁴⁹ Д. Ђурђевић (2015), 145.

⁵⁰ Ово решење се у делу доктрине аргументује тиме да је већи број сведока пожељан у циљу пружања веће гаранције начелу правне сигурности и спречавања ништавости усменог завештања у случају несугласних изјава сведока, када се, барем начелно, као тачна, може узети изјава већине. Вид. О. Антић, З. Балиновац, *op. cit.*, 357.

њем се доводи у питање и правно дејство оних завештања приликом чијег сачињавања је био испуњен услов за истовременим присуством три сведока. Ово имајући у виду чињеницу отежаног усаглашавања већег броја сведока у погледу свих битних елемената који се тичу пуноважности завештања, због њихове различите могућности перцепције спољашњих догађаја и другачијег разумевања изјаве последње воље.⁵¹ ⁵² Због свега изнетог, сматрамо да је пуноважност усменог завештања у српском праву *de lege ferenda* потребно условити истовременим присуством два завештајна сведока.

3.2. Јавни облици завештања – *de lege lata* и *de lege ferenda*

Јавни облици завештања у чијем састављању учествују носиоци јавних овлашћења су од великог значаја у сваком правном уређењу, с обзиром на то да се њима омогућује свим активно завештајно способним лицима да без обзира на евентуалне физичке недостатке или неписменост, реализују Уставом загарантовану слободу завештања. Предност јавних завештања произилази из чињенице да се код њих, имајући у виду да се ради о јавним исправама, аутентичност претпоставља. Њима се у највећој могућој мери обезбеђује изражавање праве воље завештаоца и тиме отклања опасност поништења завештања због материјалноправних недостатака.⁵³

3.2.1. Јавна завештања у редовним околностима

Јавнобележничко и судско, као два најчешће коришћена јавна облика завештања у редовним околностима, састављају се према принципијелно истим правилима. Јавнобележничко завештање се сачињава од стране јавног бележника у облику јавнобележничког записа, по казивању завештаоца.⁵⁴ На поступање јавног бележника приликом сачињавања овог облика завештања примењују се одговарајуће одредбе Закона о јавном бележничштву⁵⁵ које се односе на сачињавање јавнобележничког записа, као и посебне норме Закона о ванпарничном поступку које регулишу надлежност и поступак за састављање исправе. Судско завештање, према Закону о наслеђивању, такође

⁵¹ Сведоци морају постићи сагласност о питањима која се односе на: постојање изузетних прилика које су завештаоца онемогућиле да сачини било који од писаних облика завештања, њихово временско трајање, завештаочеву способност за расуђивање, као и садржину његове последње воље. Вид. Слободан Сворцан, *Коментар Закона о наслеђивању са судском праксом*, Крагујевац 2004, 258.

⁵² Н. Стојановић, *op. cit.*, 238; Н. Крстић, *op. cit.*, 202; Ј. Видић Трнинић, *op. cit.*, 442.

⁵³ М. Крећ, Ђ. Рајић, *op. cit.*, 209.

⁵⁴ ЗНС, чл. 111 а.

⁵⁵ Закон о јавном бележничштву Србије (ЗЈБС), *Службени гласник РС*, бр. 31/2011, 85/2012, 19/2013, 55/2014 – др. закон, 93/2014 – др. закон, 121/2014, 6/2015 и 106/2015.

се сачињава према правилима за састављање исправа, ако њиме није другачије одређено.⁵⁶ Поједине нормативне солуције у споменутим законским текстовима које се односе на судско, односно јавнобележничко завештање у извесној мери су нелогичне или непотпуне, а понекад остављају простор и за неједнако поступање у истим правним стварима.

Најпре, треба напоменути чињеницу да Закон о ванпарничном поступку, познаје једно неуобичајено решење које се тешко може ваљано аргументовати. Њиме се прописује неопходност постојања различитог броја завештајних сведока приликом сачињавања јавнобележничког завештања, у зависности од конкретне ситуације. Тако је присуство два завештајна сведока неопходно: онда када је завешталац слабовид, неписмен, или из неког другог разлога није у стању да чита или пише, када не зна језик који је у службеној употреби, као и у ситуацији када је глув, а притом није у стању да прочита завештање због слабовидности, неписмености или неког другог разлога;⁵⁷ док је у случајевима када је завешталац нем или глув, али је писмен, довољно присуство једног сведока.⁵⁸ Схватања смо да је овакво разликовање неоправдано, те да је у било којој ситуацији због које се спроводи ванредни поступак потврђивања јавнобележничког завештања, потребно присуство два завештајна сведока, с обзиром на чињеницу да је свака од њих подједнако правно неизвесна.⁵⁹ С друге стране, Закон о наслеђивању не регулише посебно ситуацију сачињавања судског завештања од стране завештаоца који је у стању да прочита завештање, али је нем или глув, па се поставља питање да ли се претходно споменута правила Закона о ванпарничном поступку према којима је код састављања исправа у оваквим случајевима потребно присуство једног сведока, могу применити и приликом састављања судског завештања. Мишљења смо да у складу са одговарајућом одредбом Закона о ванпарничном поступку, према којој се на састављање судског завештања сходно примењују правила овог закона, уколико њиме или посебним законом којим се уређује наслеђивање није прописано другачије,⁶⁰ за то има основа.⁶¹

⁵⁶ ЗНС, чл. 86.

⁵⁷ ЗВПС, чл. 176, ст. 1, чл. 177, ст. 1 и чл. 178, ст. 1.

⁵⁸ ЗВПС, чл. 174, ст. 1 и чл. 175, ст. 1. Компаративно посматрано, савремена европска законодавства, као што су, примера ради француско, те законодавства већине земаља у региону, у свим наведеним ситуацијама прописују учешће два завештајна сведока или у појединим од ових права, најмање два завештајна сведока. Вид. Јелена Видић Трнинић, „Улога нотара у сачињавању завештања у упоредном праву“, *Српска њолијичка мисао*, 4/2015, 214 и 217-218.

⁵⁹ Наташа Стојановић, „Шта доносе ново измене и допуне Закона о наслеђивању“, *Право – њеорија и ѡракса*, 7-9/2015, 14.

⁶⁰ ЗВПС, чл. 183, ст. 2.

⁶¹ У том смислу, вид. и код: Наташа Стојановић, „Поступак за састављање судског завештања и новелирани Закон о ванпарничном поступку Републике Србије“, *Правни живоић*,

Поред наведеног, важно је указати да Закон о наслеђивању и Закон о ванпарничном поступку на различит начин нормирају круг субјеката који се не могу појавити у својству завештајних сведока. Изменама и допунама Закона о наслеђивању из 2015. године, мотивисаним настојањем законодавца да у што већој мери предупреди могућност недопуштеног утицаја на вољу завештаоца, прописано је да се у овој улози приликом сачињавања било ког облика завештања осим усменог, не може наћи лице које је завештаоцу: крвни сродник у правој линији, побочни сродник закључно до четвртог степена сродства, тазбински сродник закључно са другим степеном сродства, сродник по усвојењу, супружник, бивши супружник, ванбрачни партнер, бивши ванбрачни партнер, старалац, бивши старалац, штићеник и бивши штићеник.⁶² Међутим, Законом о ванпарничном поступку прописано је да се у улози завештајних сведока приликом сачињавања јавнобележничког завештања не може наћи ни лице које се у споменути односима налази не само са завештаоцем, већ и са јавним бележником. Истовремено, њиме је забрањено да се у својству сведока нађе и лице које би имало неку корист од сачињене исправе,⁶³ док Закон о наслеђивању то не прописује. Иако из већ споменуте одредбе Закона о ванпарничном поступку произилази сходна примена његових правила и у погледу састављања судског завештања, чини се да наведена законска решења могу довести до различитог поступања јавних бележника, односно судија приликом сачињавања јавнобележничких, односно судских завештања.⁶⁴

Када је реч о потписивању јавнобележничког завештања, Закон о ванпарничном поступку налаже да завешталац који није у стању да се потпише, на завештање стави отисак кажипрста десне руке, односно отисак првог следећег прста десне руке који има, по редоследу, а уколико нема десну шаку, отисак једног од прстију леве руке, такође по редоследу прстију.⁶⁵ Споменута правила примењују се и на лица која састављају судско завештање, будући да Закон о наслеђивању предвиђа да завешталац у споменутој ситуацији мора ставити свој рукознак.⁶⁶ У ситуацији када завешталац није у стању да стави отисак неког од својих прстију, на завештање ће се потписати један од сведока.⁶⁷ Оваквом регулативом Закон о ванпарничном поступку оставља отвореним питање начина потписивања јавнобележничког или

10/2015, 552-553; Новак Крстић, „Завештајни сведоци код јавних облика завештања у праву Србије“, *Зборник радова „Национално и међународно право – актуелна истражања и теме“*, Косовска Митровица 2017, 125 и 128.

⁶² ЗНС, чл. 113, ст. 1.

⁶³ ЗВПС, чл. 182, ст. 3, тач. 2 и 4.

⁶⁴ Н. Стојановић, *op. cit.*, 554.

⁶⁵ ЗВПС, чл. 179, ст. 1-2.

⁶⁶ ЗНС, чл. 88, ст. 1.

⁶⁷ ЗВПС, чл. 179, ст. 3.

судског завештања приликом чијег сачињавања присуство сведока – ни завештајних, а ни сведока идентитета, није било потребно. У будућности, законодавац би наведеном питању морао посветити адекватну пажњу, по угледу на нека од решења која су прихваћена у осталим савременим правним системима.⁶⁸

Става смо да би у праву Србије, у циљу потпунијег остварења слободе завештања, као и ради афирмације јавног бележника у сфери завештајног наслеђивања, било пожељно уредити и тајно завештање, као један од подоблика јавнобележничког завештања. Оно подразумева могућност предаје јавном бележнику раније сачињеног затвореног писмена у коме је садржана последња воља завештаоца.⁶⁹ Тајно завештање, било као посебан облик завештања, било као подоблик јавнобележничког завештања, регулисано је у бројним европским правним порецима.⁷⁰ Иако би се наведеном завештању чија садржина остаје непозната јавном бележнику, могла упутити замерка да би након његовог отварања оно често могло бити неважеће због недостатака у форми или недопуштене садржине, разлози који говоре у прилог

⁶⁸ У хрватском праву, примера ради, предвиђено је да у ситуацији када завешталац није у стању да потпише јавно завештање, он ће саопштити разлоге за то овлашћеном лицу, које ће то забележити на завештању и у записнику, с тим да завешталац може тражити од неког другог лица да га потпише (ZNH, чл. 32, ст. 6). Слична регулатива прихваћена је и у праву Русије, у којем уколико завешталац због физичких недостатака, теже болести или неписмености није у стању да својеручно потпише завештање, оно по његовом захтеву може бити потписано од стране неког другог лица, у његовом и у присуству јавног бележника. У завештању морају бити назначени разлози због којих завешталац не може својеручно потписати завештање, као и подаци о особи која је потписала завештање уместо њега, у складу са документом којим је утврђен идентитет те особе (Грађански кодекс Руске Федерације, трећи део од 26. новембра 2001. године – ГКРФ, чл. 1125, ст. 3). У правима ФБиХ и Француске, у ситуацији када завешталац не зна или није у стању да се потпише на јавнобележничком завештању, та чињеница, као и разлог непотписивања, биће наведени у записнику. Овакво решење предвиђено је и у немачком праву, с тим што је у њему нормирано и да након записничког констатовања чињенице да завешталац не може да се потпише, по сопственој тврдњи или уверењу јавног бележника, завештање уместо завештаоца може потписати други јавни бележник или сведок (Zakon o notarima Federacije BiH, *Službene novine FBiH*, br. 45/2002 и 30/2016 – odluka US, чл. 77; Грађански законик Француске из 1804. године – ГЗФ, чл. 973; Закон о потврђивању исправа Немачке из 1969. године, § 25).

⁶⁹ У упоредном праву, прихваћена је и законска солуција која подразумева могућност сачињавања јавнобележничког завештања предајом отвореног писмена чија садржина не остаје непозната јавном бележнику, као што је то случај у правима Словеније, Русије, Аустрије и Немачке. О начину сачињавања овог подоблика јавнобележничког завештања, вид. опширније: Ј. Видић Трнинић, *op. cit.*, 213, 215–216 и 220–221.

⁷⁰ Тако, ово завештање правно уређују Француска, Луксембург, Холандија, Немачка, Италија, Шпанија, Португал, Малта, Грчка, Мађарска, Русија, Естонија, Белорусија и Украјина. Детаљније о условима његове пуноважности у савременим правним уређењима, вид. Бојана Арсенијевић, „Тајно завештање у појединим савременим европским правним системима“, *Зборник радова Правног факултета у Нишу*, 78/2018, 409–415.

могућности његовог прихватања у српском праву су многобројни, а огледају се у тајности садржине последње воље завештаоца, приступачној форми, смањеној могућности злоупотребе, као и одређеној гаранцији аутентичности оваквог завештања, с обзиром на обавезу завештаоца да приликом предаје затвореног писмена потврди да је реч о његовој изјави воље.⁷¹ Најзад, ваља напоменути да у домаћем законодавству овакво решење није непознато. Ово имајући у виду чињеницу да према постојећим прописима ни сачињавање исправе о међународном завештању завешталац не мора поверити јавном бележнику (или неком другом овлашћеном лицу за његово сачињавање), већ је може сачинити и сам, односно неко друго лице коме он то повери, при чему он са његовом садржином није дужан упознати ни сведоке, нити овлашћено лице (тзв. тајно међународно завештање),⁷² након чега је дужан да у присуству овлашћеног лица и два завештајна сведока изјави да је исправа његово завештање и да је упознат са његовом садржином.

Међународно завештање, као јавни облик завештања које се такође може сачинити у редовним околностима, у српско законодавство уведено је на основу Закона о ратификацији Конвенције о једнообразном закону о облику међународног тестаментa. Како је то наведено, саставља се тако што завешталац у присуству овлашћеног лица и два сведока изјављује да је сачињено писмено његово завештање и да је упознат са његовом садржином (независно од тога да ли га је он лично сачинио, лице коме је то поверио или овлашћено лице), након чега се у њиховом присуству потписује или ако је завештање раније потписао признаје потпис за свој.⁷³ Могућност састављања овог завештања није условљена постојањем страног елемента, при чему је, према важећим наследноправним прописима, овлашћење за његово састављање признато широко одређеном кругу лица, практично, свим оним носиоцима јавних овлашћења који су надлежни и за састављање осталих редовних, али и ванредних облика завештања: јавном бележнику, судији основног суда, конзуларном представнику Србије, заповеднику брода, те војном старешини.⁷⁴ Имајући у виду споменуте, али и остале сложене формалне претпоставке пуноважности међународног завештања,⁷⁵ замерка која се може упутити законској регулативи овог завештања огледа се у чињеници да је законодавац кругом овлашћених лица за његово састављање обухватио и лица која су овлашћена за састављање ванредних облика завештања. Схватања смо да се од војног старешине одређеног ранга или заповедника брода не може очекивати

⁷¹ Б. Арсенијевић, *op. cit.*, 416-418.

⁷² О. Антић, З. Балиновац, *op. cit.*, 346.

⁷³ ЗНС, чл. 96-97.

⁷⁴ ЗНС, чл. 92 и чл. 95.

⁷⁵ О условима пуноважности међународног завештања, вид. детаљно: О. Антић, *op. cit.*, 293-295; Д. Ђурђевић, *op. cit.*, 142-145; Н. Стојановић (2022), 232-234.

добро познавање правила којима је уређено међународно завештање,⁷⁶ што у крајњим консеквенцама може довести у питање пуноважност овог облика завештања у ситуацији када се наведени субјекти појављују у својству овлашћених лица. Стога смо мишљења да је споменуту одредбу неопходно изменити и *de lege ferenda* предвидети да својство овлашћених лица за састављање међународног завештања могу имати само они субјекти који су овлашћени за састављање осталих редовних облика завештања.

3.2.2. Јавна завештања у ванредним околностима

Уређујући војно и бродско, као ванредне облике завештања, српски законодавац, попут значајног броја осталих савремених правних поредака, уважава чињеницу да специфични услови током рата или пловидбе условљавају потребу за њиховим постојањем⁷⁷ и на тај начин доприноси додатној афирмацији слободе завештања. Иако из наведених разлога не доводимо у питање оправданост њиховог регулисања,⁷⁸ мишљења смо да конкретно нормативно уређење оба споменута облика завештања треба да представља предмет одређених корекција.

Под тиме, пре свега подразумевамо строге захтеве форме судског завештања, на чијем испуњењу се инсистира и приликом сачињавања војног и бродског завештања. Тако је Законом о наслеђивању предвиђено да завештаоцу на српском броду⁷⁹ завештање може сачинити заповедник брода по

⁷⁶ Тако и: Н. Стојановић, *op. cit.*, 233.

⁷⁷ Ванредни облици завештања прихваћени су, примера ради у Француској, Италији, Шпанији, Енглеској, Чешкој, Пољској, Русији, Словенији, Македонији, Федерацији БиХ, те Црној Гори. Војно и бродско (поморско) завештање представљају најраспрострањеније ванредне облике завештања у њима, али не и једине. Поред њих, компаративно посматрано, од ванредних облика завештања могу се уочити и завештање које се сачињава у ваздухоплову, завештање пред председником општине, завештање у изолацији, односно за време постојања заразних болести, као и јавних непогода или несрећа. У појединим државама, као што је Русија, ванредна околност која се настоји превазићи регулисањем ванредних облика завештања огледа се у недоступности јавног бележника завештаоцу (због боравка у здравственој, затворској установи, установи за инвалидна и стара лица или због учешћа у одређеним научним и сличним експедицијама и слично), услед чега је у праву ове земље широк круг других лица овлашћен да изврши оверу завештања. О ванредним завештањима у упоредном праву, вид. опширније: Јелена Видић, „Ванредни облици завештања у праву Србије и осталим савременим правима Европе“, *Зборник радова Правног факултета у Новом Саду*, 4/2017, 1550-1567.

⁷⁸ У доктрини постоје и схватања која изражавају сумњу у оправданост постојања ових облика завештања. Као разлози за то наводи се да Србија није поморска земља, а да се војно завештање у домаћој судској пракси скоро и није користило. Вид. Н. Стојановић, *op. cit.*, 235-236; Тамара Ђурђић-Милошевић, „Јавне завештајне форме у српском праву“, у: „Усклађивање њиховог система Србије са стандардима ЕУ“, Крагујевац 2021, 444-445.

⁷⁹ Бродско завештање се може сачинити за време пловидбе на отвореном мору или у страним територијалним водама, односно за време док се брод налази у иностранству. Његово сачињавање могуће је и за време док брод плови у домаћим територијалним водама, као и

правилима која важе за састављање судског завештања. Њиме је такође прописано да за време мобилизације или рата, завештање оном ко је на војној дужности⁸⁰ може сачинити командир чете или други старешина његовог или вишег ранга или неко други у присуству неког од тих старешина, као и сваки старешина одвојеног одреда, а по правилима која важе за сачињавање судског завештања.⁸¹ Наведени захтеви форме нису примерени околностима у којима се налазе потенцијални завештаоци (ратно стање, мобилизација, путовање бродом), те битно отежавају њихово сачињавање.⁸² Реално је очекивати да командир чете или други старешина његовог или вишег ранга, те старешина одвојеног одреда, односно, заповедник брода, као што по претпоставци не познају правила за сачињавање међународног завештања, тако исто нису добро или нису уопште упознати ни са правилима за састављање судског завештања,⁸³ иако Закон о наслеђивању, барем, када је реч о војном завештању, управо из тог разлога, предвиђа могућност његовог сачињавања и пред неким другим лицем, али увек у присуству неког од војних старешина. Истовремено се намеће питање због чега је круг лица која могу сачинити војно завештање одређен на знатно шири начин у односу на бродско завештање, као и зашто одредба о могућности сачињавања војног завештања и пред неким другим лицем у присуству војног старешине, није предвиђена и у погледу бродског завештања, имајући у виду да је војно завештање као ванредни облик завештања идентично бродском завештању?⁸⁴

Законом о наслеђивању призната могућност располагања заоставштином за случај смрти путем наведених ванредних облика завештања, због

када се налази у домаћој луци, али је спреман за испловљавање. Вид. М. Крећ, Ђ. Павић, *op. cit.*, 220; Борислав Т. Благојевић, Оливер Б. Антић, *Наследно право*, Београд 1991, 320.

⁸⁰ Према ставовима доктрине, војно завештање могу сачинити припадници сталног састава војске Србије, као што су професионална војна лица, цивилна лица у служби и војници на служењу војног рока, припадници њеног резервног састава, добровољци, као и ратни заробљеници. Вид. Илија Бабић, *Наследно право*, Београд 2008, 134; Димитрије Ђеранић, „Војно завештање“ – *Двадесет година Закона о наслеђивању Републике Србије*, Правни факултет Универзитета у Нишу 2016, 185.

⁸¹ ЗНС, чл. 108, ст. 1 и чл. 109, ст. 1. О правилима за састављање судског завештања, вид. ЗНС, чл. 86-88.

⁸² У теорији се истиче да је уз тако сложене формалне захтеве које треба да испуни заповедник брода (као и војни старешина – напомена аутора рада) оправдано питање у којој мери се остварује правно-политички циљ да се и лицима на броду (као и лицима за време рата и мобилизације – напомена аутора рада) омогући служење јавним формама завештања. Вид. Милош Станковић, „Бродско завештање у српском праву и у упоредном праву“, *Правни живоић*, 10/2014, 493-494.

⁸³ Н. Стојановић, *op. cit.*, 236; Ј. Видић, *op. cit.*, 1546-1547. У доктрини се наводи да је због непознавања процедуре од стране српских конзуларних представника чест случај да су дипломатско-конзуларна завештања рушљива, па се поставља питање шта треба тек очекивати у погледу састављања бродских завештања. Наведено према: М. Станковић, *op. cit.*, 493.

⁸⁴ Тако и: М.Станковић, *op. cit.*, 502.

прописаних захтева форме, у већини случајева завештаоца ће заправо онемогућити да своју слободу завештања брзо и правноваљано реализује. Схватања смо да је потребно управо супротно: омогућити потенцијалним завештаоцима да у наведеним приликама на што лакши и једноставнији начин реализују изјаву последње воље, која ће притом произвести правно дејство. У перспективи, могући правци нормативног уређења ових облика завештања су: проширење круга овлашћених лица за састављање војног завештања, тако да би у ситуацијама када се завешталац налази у болници или санитету, његово састављање требало дозволити и војном лекару одређеног чина или главном доктору без обзира на чин;⁸⁵ постојање експлицитних одредаба којима би било прописано да бродско завештање може саставити и најстарији официр палубе, односно члан посаде који има исто или више звање у служби палубе као и заповедник,⁸⁶ као и да се оно може сачинити и пред неким другим лицем, а у присуству заповедника брода или најстаријег официра палубе, односно члана посаде који има исто или више звање у служби палубе као и заповедник; ублажавање захтева форме оба облика завештања у правцу редуковања потребног броја завештајних сведока⁸⁷ и снижавања старосне границе у којој могу имати ово својство; те признавање правне ваљаности наведеним завештањима и у случају немогућности потписивања истих од стране завештаоца или сведока, под условом да је разлог за то експлицитно наведен у њима.⁸⁸

Имајући у виду да Закон о наслеђивању не нормира начин чувања војног завештања, то је постојећу регулативу *de lege ferenda* потребно допуњити и одговарајућим одредбама о неопходности састављања овог завештања у више примерака, те обавези овлашћеног лица да један примерак достави Министарству одбране у циљу његовог даљег прослеђивања на чување суду

⁸⁵ У ратним условима, на сачињавање војног завештања могу се одлучити болесни или рањени војници, који се налазе у болници, санитету, склоништу или су се задесили на неком другом месту где је присуство војног старешине немогуће или тешко остварљиво. Вид. И. Бабић, *op. cit.*, 135.

⁸⁶ Основ за овакво решење прозилази из Закона о поморској пловидби, *Службени гласник РС*, бр. 87/2011, 104/2013, 18/2015, 113/2017 – други закон и 83/2018, којим је у чл. 96, ст. 5 прописано да заповедника брода у случају смрти, спречености или одсутности, у свим његовим овлашћењима замењује најстарији официр палубе, као и из Закона о пловидби и лукама на унутрашњим водама, *Службени гласник РС*, бр. 73/2010, 121/2012, 18/2015, 96/2015 – др. закон, 92/2016, 104/2016 – др. закон, 113/2017 – др. закон, 41/2018, 95/2018 – др. закон, 37/2019 – др. закон, 9/2020 и 52/2021, којим је у чл. 142. ст. 3 предвиђено да услед напред наведених разлога, заповедника брода у свим његовим овлашћењима замењује члан посаде који има исто или више звање у служби палубе као и заповедник.

⁸⁷ Овакво решење је прихватио и Српски грађански законик из 1844. године у чл. 447, а у случају сачињавања завештања за време рата, поплаве, бродолома или велике епидемије.

⁸⁸ У појединим савременим европским порецима, као што су, примера ради Чешка, Пољска, Француска и Италија, уочљива је тенденција ублажавања формалних услова пуноважности ванредних завештања, која долази до изражаја кроз разноврсне законске солуције. Вид. детаљније: Ј. Видић, *op. cit.*, 1554-1556, 1558-1559 и 1561-1562.

на чијем подручју је завешталац имао последње пребивалиште.⁸⁹ С друге стране, одредбе које су посвећене поступању са сачињеним завештањем на поморском броду и броду унутрашње пловидбе⁹⁰ требало би објединити са наследноправним нормама о бродском завештању.

Постојеће решење о временском важењу бродског завештања према којем оно престаје да важи по истеку тридесет дана од повратка завештаоца у Србију,⁹¹ Преднацрт Грађанског законика допунио је предлогом према којем оно престаје да важи протеком наведеног рока и од момента искрцавања на копно државе у којој постоји дипломатско-конзуларно представништво Србије.⁹² Оваква солуција је принципијелно у складу са решењима прихваћеним у упоредном праву, према којима се временско важење бродског завештања рачуна од поновне могућности сачињавања завештања у некој од редовних форми.⁹³ Ипак, остаје питање његовог временског важења за случај када завешталац није напустио границе наше земље. У циљу већег степена правне сигурности, наследноправним прописима требало би предвидети решење према којем оно у овом случају престаје да важи у року од тридесет дана од момента када се завешталац искрцао са брода на којем је сачинио завештање, односно од дана завршетка његовог путовања бродом.⁹⁴

Најзад, имајући у виду чињеницу да се у данашње време значајан део саобраћаја одвија ваздушним путем, те да се потенцијални завешталац током путовања ваздухопловом не налази у битно другачијим животним околностима, него што је то случај када се налази у условима пловидбе, то смо става да је као ванредни облик завештања *de lege ferenda* потребно нормативно уредити и завештање које би се сачињавало у домаћем ваздухоплову.⁹⁵

4. О ПОТРЕБИ РЕФОРМЕ НАСЛЕДНОПРАВНИХ НОРМИ О ОБЛИЦИМА ЗАВЕШТАЊА У СВЕТЛУ ИЗАЗОВА САВРЕМЕНОГ ДОБА

Сведоци смо чињенице да се савремени свет све чешће сусреће са изазовима попут пандемија, елементарних непогода и других непредвидивих

⁸⁹ И. Бабић, *op. cit.*, 135-136; Ј. Видић, *op. cit.*, 1548.

⁹⁰ Закон о поморској пловидби, чл. 104, ст. 4-5; Закон о пловидби и лукама на унутрашњим водама, чл. 149.

⁹¹ ЗНС, чл. 108, ст. 2.

⁹² ПГЗС, чл. 2612, ст. 2.

⁹³ Споменуто законско решење прихватају, примера ради: ГЗФ у чл. 994; ГЗИ у чл. 615 и ГЗШП у чл. 730.

⁹⁴ С. Марковић, *op. cit.*, 216; М. Крећ, Ђ. Павић, *op. cit.*, 220-221.

⁹⁵ Могућност сачињавања овог завештања прихваћена је у босанско-херцеговачком, чешком, пољском, италијанском и енглеском праву, а била је предвиђена и Законом о наслеђивању САП Војводине из 1975. године. Вид. Ј. Видић, *op. cit.*, 1568.

околности. Тако су пандемија корона вируса и разноврсне мере које је Србија предузимала у циљу њеног сузбијања, а којима је ограничена слобода кретања (обавезна самоизолација, полицијски час),⁹⁶ за последицу имале сужене могућности за реализацију слободе завештања због недоступности великог броја Законом о наслеђивању уређених облика завештања.

Разлог за то налази се превасходно у чињеници да сачињавање већине редовних облика завештања подразумева неопходност учешћа носилаца јавних овлашћења. Притом, допуштеност својеручног и писменог завештања пред сведоцима, као редовних и приватних облика завештања, у периоду примене споменутих мера није у погледу свих потенцијалних завешталаца могла надоместити немогућност одласка код јавног бележника или судије у циљу сачињавања јавног облика завештања. Ово стога што је сачињавање својеручног завештања могуће само од стране лица која су у стању да га напишу и потпишу и имају очувано чуло вида, док се писменим завештањем пред сведоцима могу служити искључиво писмена лица, која су у стању да се потпишу и имају очувано чуло вида.

Из наведених разлога, а узимајући у обзир и неедукованост, као и тежњу ка правној сигурности, за очекивати је да у практичном животу већина грађана тежи да реализује своју последњу вољу управо путем неког од јавних завештања. Стога је несумњиво да су у периоду пандемије и споменутих рестрикција, могућности за реализацију слободе завештања, у битној мери биле сужене, нарочито најстаријим грађанима, као делу популације који, по правилу, најчешће и саставља завештање. Њима су посебно могла бити погодно неписмена лица, као и особе са инвалидитетом, имајући у виду чињеницу да за наведене категорије завешталаца, сачињавање неког од јавних и редовних облика завештања представља једину могућност да реализују своју загарантовану слободу завештања,⁹⁷ осим у случају када су испуњени услови за пуноважност усменог завештања. Међутим, не може се са сигурношћу тврдити ни да је постојање усменог завештања, које омогућује ре-

⁹⁶ У контексту наведеног, напоменућемо да је према резултатима истраживања Београдског центра за људска права, којим је обухваћено 39 држава Европе и односи се на мере које су уведене до 20. априла 2020. године, ограничење права на слободу кретања до којег је дошло у Србији, било једно од најдрастичнијих у Европи. Резултати истраживања Београдског центра за људска права показали су да су у 69% држава Европе уведене мере којима је ограничена слобода кретања, у 18% држава је уведен полицијски час, док су само у 15% држава уведене мере које додатно ограничавају слободу кретања старијих особа. *Ограничење слободе кретања грађана Србије за време пандемије вируса COVID-19 једно од најдрастичнијих у Европи*, доступно на: <http://www.bgcenter.org.rs/>.

⁹⁷ Преузето из: Ј. Видић, „Искључење из права на нужни део са освртом на ограничену могућност разбаштијења услед пандемије COVID-19“, у: *Хармонизација српској и мађарској права са правом Европске уније*, Центар за издавачку делатност Правног факултета у Новом Саду 2022, 300-301.

лизацију слободе завештања када то није могуће учинити ни у једној другој форми, увек могло да умањи негативне правне аспекте ограничења слободе завештајних располагања у време пандемије. Разлог за то налази се у већ споменутој чињеници да је у српском праву пуноважност усменог завештања условљена широким стандардом – постојањем изузетних околности, које ни примера ради нису набројане. Поставља се питање да ли прилике, као што су: критична епидемиолошка ситуација, преоптерећеност здравственог система, постојање великог броја болница у Ковид систему препуних хоспитализованих пацијената, немогућност приступа судија и јавних бележника у исте, објективно непостојећа могућност да у оваквим условима потенцијални завешталац изјави своју последњу вољу у неком од редовних и приватних облика завештања, чак и да је писмен – представљају изузетне околности на које је мислио законодавац нормирајући овај услов пуноважности усменог завештања? Да ли би хипотетички посматрано, усмено завештање сачињено у оваквим околностима било пуноважно? Нама се чини да би одговор на споменуто питање морао бити позитиван. У сваком случају, управо један овакав животни пример у време постојања не тако давне критичне епидемиолошке ситуације и правне недоумице које он намеће, представљају добар показатељ законодавцу да је одређена реформа наследноправних норми, посебно у времену у коме живимо, неопходна: у правцу увођења нових завештајних облика или прилагођавања већ постојећих околностима у којим живимо.^{98 99}

5. ЗАКЉУЧНА РАЗМАТРАЊА

На основу анализе важеће законске регулативе посвећене завештајној способности и облицима завештања, те прописаним захтевима форме, односно условима под претпоставком чијег испуњења је завештање пуноважно, закључује се да у циљу њеног унапређења има места одређеним нормативним корекцијама.

Домаће законодавство оправдано поставља нижу старосну границу за сачињавање пуноважног завештања, чиме афирмише завештајну слободу. Ипак, узимајући у обзир разлоге заштите недовољно зрелих малолетних лица, у раду се залажемо за ограничење њихове завештајне способности у погледу доступности завештајних облика, на начин који би подразумевао

⁹⁸ Тако и: Тамара Ђурђић-Милошевић, *op. cit.*, 449.

⁹⁹ Чинећи осврт на неопходност постојања облика завештања који би могли одговорити условима савременог доба, не можемо, а да не споменемо последњих година све актуелнију тему такозваних електронских завештања. Међутим, како би њихова анализа по обиму превазилазила границе овог рада, аутори ће у наредном периоду поклонити потребну пажњу и наведеном питању.

искључиво могућност коришћења јавних завештања. Полазећи од става да се завештајна способност у многим аспектима разликује од пословне способности, те да способност за расуђивање као субјективни услов завештајне способности треба одмеравати искључиво према потреби за сачињавање завештања, његово прецизније одређење у законском тексту сматрамо сврсисходним, пре свега у циљу адекватнијег обезбеђења поштовања слободе завештања. Виђења смо и да у погледу завештања приликом чијег сачињавања није био испуњен било који од услова који творе завештајну способност, као једину санкцију треба прописати његову ништавост, имајући у виду исти значај који ови услови имају за формирање правно релевантне воље завештаоца.

Као могуће правце правног уређења приватних облика завештања у будућности, видимо: прецизирање законских норми којима се регулишу начин потписивања својеручног и писменог завештања пред сведоцима; условљавање пуноважности својеручног завештања назначењем датума његовог сачињавања; ближе дефинисање карактеристика околности у којима је могуће сачинити усмено завештање и условљавање његове пуноважности присуством мањег броја завештајних сведока. Најважније корекције јавних облика завештања огледале би се у: прописивању обавезног присуства два завештајна сведока у свим ситуацијама ванредног поступка потврђивања јавнобележничког завештања; прецизирању законске норме о начину њиховог потписивања од стране лица које то није у стању да учини; редуковању круга лица овлашћених за састављање међународног завештања; те ублажавању строгих услова форме војног и бродског завештања. Посматрано са аспекта потпунијег остварења слободе завештања, у домаћем правном систему пожељно би било нормирати и могућност сачињавања тајног јавнобележничког завештања, као и завештања које се сачињава у ваздухоплову.

Најзад, како би српско право ишло у корак са изазовима које су претходне године донеле човечанству, а у циљу омогућавања сваком завештајно способном лицу да реализује своју Уставом гарантовану слободу завештања, виђења смо да је *de lege ferenda* потребно нормирати нове облике завештања или неке од већ постојећих облика прилагодити околностима у којима живимо.

ЛИСТА РЕФЕРЕНЦИ

- Alexandra Braun, „Testamentary Formalities in Italy“, *Comparative succession law, Testamentary formalities*, eds. Keneth G C Reid, Marius J De Waal and Reinhard Zimmermann, Vol. 1, New York: Oxford University Press 2011, 120-141.
- Бојана Арсенијевић, „Тајно завештање у појединим савременим европским правним системима“, *Зборник радова Правног факултета у Нишу*, 78/2018, 405-421.
- Борислав Т. Благојевић, Оливер Б. Антић, *Наследно право*, Београд 1991.

- Gordana Kovaček Stanić, Sandra Samardžić, "Legal Protection and Empowerment of vulnerable adults in Serbia", *Зборник радова Правног факултета у Новом Саду*, 3/2022, 657-673.
- Дејан Ђурђевић, *Институције наследног права*, Београд 2015.
- Дејан Ђурђевић, „Слобода тестирања и формализам олографског тестамента“, *Правни живоић*, 11/2009, 845-864.
- Димитрије Ђеранић, „Својеручни тестамент“, *Анали Правног факултета Универзитета у Зеници*, 5/2010, 35-52.
- Димитрије Ђеранић, „Војно завјештање“, у: *Двадесет година Закона о наслеђивању Републике Србије*, Правни факултет Универзитета у Нишу, 2016, 177-193.
- Драгица Живојиновић, „Завештање у судској пракси“, *Правни живоић*, 10/2004, 293-315.
- Драгица Живојиновић, „Завештајна (не)способност de lege lata и de lege ferenda“, у: *Двадесет година Закона о наслеђивању Републике Србије*, Правни факултет Универзитета у Нишу 2016, 151-166.
- Илија Бабић, *Наследно право*, Београд 2008.
- Лазар Марковић, *Наследно право, трећа књига Грађанског права*, Београд 1930.
- Јелена Видић „Ванредни облици завештања у праву Србије и осталим савременим правима Европе“, *Зборник радова Правног факултета у Новом Саду*, 4/2017, 1541-1571.
- Јелена Видић, „Искључење из права на нужни део са освртом на ограничену могућност разбаштињења услед пандемије COVID-19“, у: *Хармонизација српског и мађарског права са правом Европске уније*, Центар за издавачку делатност Правног факултета у Новом Саду 2022, 287-306.
- Јелена Видић Трнинић, „Улога нотара у сачињавању завештања у упоредном праву“, *Српска јолићичка мисао*, 4/2015, 207-227.
- Јелена Видић Трнинић, „Олографски и алографски тестамент у српском и упоредном праву“, *Зборник радова Правног факултета у Новом Саду*, 4/2016, 1251-1279.
- Јелена Видић Трнинић: „Усмено завештање у праву Србије и осталим савременим правима Европе“, *Зборник радова Правног факултета у Нишу*, 76/2017, 421-446.
- Јелена Видић Трнинић, „Активна завештајна способност у савременим правима Европе“, у: *Хармонизација српског и мађарског права са правом Европске уније*, Центар за издавачку делатност Правног факултета у Новом Саду 2020, 317-334.
- Milan Kreč, Đuro Pavić, *Komentar Zakona o nasljeđivanju sa sudskom praksom*, Zagreb 1964.
- Милош Станковић, „Бродско завештање у српском праву и у упоредном праву“, *Правни живоић*, 10/2014, 485-511.
- Наташа Стојановић, *Наследно право*, Ниш 2022.
- Наташа Стојановић, „Шта доносе ново измене и допуне Закона о наслеђивању Републике Србије“, *Право – теорија и пракса*, 7-9/2015, 10-24.
- Наташа Стојановић, „Поступак за састављање судског завештања и новелирања Закон о ванпарничном поступку Републике Србије“, *Правни живоић*, 10/2015, 545-556.

- Новак Крстић, „Изузетне прилике као услов пуноважности усменог завештања“, у: *Двадесет година Закона о наслеђивању Републике Србије*, Правни факултет Универзитета у Нишу 2016, 195-217.
- Новак Крстић, „Завештајни сведоци код јавних облика завештања у праву Србије“, *Зборник радова „Национално и међународно право – актуелна ишћања и шеме*“, Косовска Митровица 2017, 117-136.
- Оливер Антић, *Наследно право*, Београд, 2010.
- Оливер Антић, Зоран Балиновац, *Коментар Закона о наслеђивању*, Београд 1996.
- Sergio Cámara Lapuente, „Testamentary Formalities in Spain“, *Comparative succession law, Testamentary formalities*, eds. Kenneth G C Reid, Marius J De Waal and Reinhard Zimmermann, Vol. 1, New York: Oxford University Press 2011, 71-95.
- Славко Марковић, *Наследно право у Јуџославији*, Београд 1978.
- Слободан Сворцан, *Коментар Закона о наслеђивању са судском праксом*, Крагујевац 2004.
- Тамара Ђурђић–Милошевић, „Ограничење слободе завештајних располагања“, *докторска дисертација*, Правни факултет Универзитета у Крагујевцу 2018.
- Тамара Ђурђић–Милошевић, „Јавне завештајне форме у српском праву“, у: *„Усклађивање правној система Србије са сјангардима ЕУ”*, Крагујевац 2021, 437-449.
- Christiane Wendehorst, „Testamentary Formalities in Austria“, *Comparative succession law, Testamentary formalities*, eds. Kenneth G C Reid, Marius J De Waal and Reinhard Zimmermann, Vol. 1, New York: Oxford University Press 2011, 221-253.
- Грађански законик Аустрије, <https://www.jusline.at/gesetz/abgb>, 26.02.2023.
- Грађански законик Италије, <https://www.codice-civile-online.it/>, 12.02.2023.
- Грађански законик Мађарске, https://www.ilo.org/dyn/natlex/natlex4.detail?p_isn=96512, 19.01.2023.
- Грађански законик Немачке, <http://www.gesetze-im-internet.de/bgb/BJNR001950896.html>, 21.02.2023.
- Грађански законик Пољске, <https://supertrans2014.files.wordpress.com/2014/06/the-civil-code.pdf>, 10.02.2023.
- Грађански законик Француске, https://www.legifrance.gouv.fr/codes/texte_lc/LEGITEXT000006070721, 28.02.2023.
- Грађански законик Чешке, <https://www.zakonyprolidi.cz/cs/2012-89>, 28.02.2023.
- Грађански законик Швајцарске, <http://www.admin.ch/ch/d/sr/210/index.html>, 02.03.2023.
- Грађански законик Шпаније, <http://derechocivil-ugr.es/attachments/article/45/spanish-civil-code.pdf>, 03.03.2023.
- Грађански кодекс Руске Федерације, https://www.consultant.ru/document/cons_doc_LAW_34154/, 27.02.2023.
- Закон о ванпарничном поступку Србије, *Службени ласник СРС*, бр. 25/82 и 48/88 и *Службени ласник РС*, бр. 46/1995 – др. закон, 18/2005 – др. закон, 85/2012, 45/2013 – др. закон, 55/2014, 6/2015, 106/2015 – др. закон и 14/2022.

- Закон о јавном бележништву Србије, *Службени гласник РС*, бр. 31/2011, 85/2012, 19/2013, 55/2014 – др. закон, 93/2014 – др. закон, 121/2014, 6/2015 и 106/2015.
- Закон о наслеђивању Србије, *Службени гласник РС*, бр. 46/95, 101/2003 – одлука УСРС и 6/2015.
- Закон о наслеђивању СР Србије, *Службени гласник СР Србије*, бр. 52/74 и 1/80.
- Закон о наслеђивању ФНРЈ, *Службени листи ФНРЈ*, бр. 20/55, *Службени листи СФРЈ*, бр. 42/6 и 47/65.
- Закон о наслеђивању Хрватске, *Narodne novine*, бр. 48/03, 163/03, 35/05, 127/13, 33/15 и 14/19.
- Закон о наслеђивању у Федерацији БиХ, *Službene novine Federacije Bosne i Hercegovine*, бр. 80/14.
- Закон о notarима Федерације БиХ, *Službene novine FBiH*, бр. 45/2002 и 30/2016 – одлука УС.
- Закон о пловидби и лукама на унутрашњим водама, *Службени гласник РС*, бр. 73/2010, 121/2012, 18/2015, 96/2015 – др. закон, 92/2016, 104/2016 – др. закон, 113/2017 – др. закон, 41/2018, 95/2018 – др. закон, 37/2019 – др. закон, 9/2020 и 52/2021.
- Закон о поморској пловидби, *Службени гласник РС*, бр. 87/2011, 104/2013, 18/2015, 113/2017 – други закон и 83/2018.
- Закон о потврђивању исправа Немачке, <https://www.gesetze-im-internet.de/keurkg/>, 03.03.2023.
- Породични закон Србије, *Службени гласник РС*, бр. 18/2005, 72/2011 – др. закон и 6/2015.
- Преднарт Грађанског законика Србије, https://www.paragraf.rs/nacrti_i_predlozi/280519-prednact-gradjanskog-zakonika-republike-srbije.html, 05.03.2023.
- Српски грађански законик, <https://sr.wikisource.org/wiki/>, 01.02.2023.
- Wills Act, <https://www.legislation.gov.uk/ukpga/Will4and1Vict/7/26/contents>, 11.01.2023.
- Ограничење слободе кретања грађана Србије за време пандемије вируса COVID-19 једно од најдрастичнијих у Европи, <http://www.bgcentar.org.rs/>, 07.02.2023.

Jelena Đ. Vidić
University of Novi Sad
Faculty of Law Novi Sad
J.VidicTrninic@pf.uns.ac.rs
ORCID ID: 0000-0001-7471-2981

Milica S. Kovačević
University of Novi Sad
Faculty of Law Novi Sad
M.Kovacevic@pf.uns.ac.rs
ORCID ID: 0000-0001-7310-743X

On Certain Issues of Testamentary Inheritance in Serbian Law **– *De Lege Ferenda*** **(Part I)**

Abstract: *The validity of a will is conditioned by the existence of the testamentary capacity at the time of its creation, existence of certain qualities regarding the testator's will, as well as the the requirement that the will of the testator must be expressed in the form and under the conditions provided by law. The aticle primarily focuses on certain substantive legal assumptions of the validity of will, as well as on formal legal assumptions of its validity, specifically, on the testamentary capacity and forms of will, and the prescribed form requirements regarding existing forms of will, i.e. the conditions under which they can be made. By analyzing the current statutory provisions that are dedicated to the mentioned issues, from the point of view of the ruling doctrinal positions, as well as legal solutions accepted in other countries, certain deficiencies are identified in their legislation as well as in the application of these solutions in legal practice. In the paper, the authors propose the necessary changes and supplements in order to obtain a higher quality, as well as a more comprehensive way of regulating the analyzed institutes in the domain of the testamentary inheritance.*

Keywords: *will, testamentary capacity, forms of will, nullity of will, will voidability.*

Датум пријема рада: 22.03.2023.

Датум достављања коначне верзије рада: 18.04.2023.

Датум прихватања рада: 18.04.2023.